

so bilo vzgojeni avtoritarno. Fantom je bila v skladu s tradicijo namenjena vojaška ali uradniška služba, zato so bili vzgajani špartansko. Dekleta naj bi bile gospodinje in matere, ki morajo naučiti svoje otroke aristokratskih navad in vedênja, predvsem pa srčne kulture in krščanske ljubezni. Ker pa je bilo obdobje med obema vojnama že čas, ki ni več zagotavljal tradicionalnih aristokratskih poklicev, je baron Hugo želel, da si vsi njegovi otroci pridobijo določeno izobrazbo in poklic, kar jim je kasneje omogočalo samostojnost.

Glede na to, da se družbeni jaz vedno oblikuje le v dvogovoru oziroma soodnosu z osebnim jazom, je bilo zame pomembno, da predstavim vsakega družinskega člana predvsem kot posameznika, ki je kot osebnost našel svoje mesto v družbenem okolju kljub vpetosti v norme, ki jih je zahtevala aristokratska tradicija.

Grad Hmeljnik je bil požgan v času, ko je le še simbolno izražal politično moč bogatega tirana, ki jo je imel v srednjem veku. Ko so ga partizani Dolenjskega odreda 18.

maja 1942 požgali, je eden izmed njih dejal: "Zgori, stari fevdalec!" V tem obdobju je bil grad Hmeljnik posestvo, ki se je borilo za svoj obstoj v spremenjenih družbeno-ekonomskih razmerah. Zaradi te notranje protislovnosti se mi je tragedija ponujala kot ena izmed možnih oblik razumevanja usode gradu. Nalogo sem zasnovala v petih poglavjih (ne dejanjih, ker ne gre za uprizoritev), kot je značilno za dramo, ki se je razvila iz grške tragedije. Poglavje sem zaključila z epilogo, v katerem na kratko poročam o tem, kako je teklo življenje družinskih članov po požigu gradu do leta 1950.

Pripis uredništva:

V novembru 1994 je bila diplomatska naloga objavljena v 22. zvezku Knjižnice Glasnika Slovenskega etnološkega društva. Sprejemanje naročil po telefonu ali osebno pri Mihaeli Hudelja, tajnici SED.

Nataša Konestabo

UDK 728.94(49.7.12) : 719

IZ KRALJEVE PALAČE POD SLOVENSKI KOZOLEC

Takšnega zanimanja, kot je bilo v zadnjem času, slovenski kozolci še niso bili deležni. Prebujeno zanimanje javnosti se je v slovenskem časopisju zrcalilo v naslovih kot: Harmonija kozolca, Slamnati samotar, Kozolec - lesena harfa na prepihu časa, Samci brez strehe, Kozolca na angleški travici, zahvaljujoč, predvsem, "akciji Nedeljskega dnevnika za promocijo Slovenije in ohranitev kulturne dediščine", poimenovani "Kozolec za princa Charlesa".

Enako je bil naslovljen tudi uvodni članek v Nedeljskem dnevniku, 6. marca 1994, ki je podal potek, namen in cilje akcije. Članek je s svojo vsebino, med drugim, izzival prav slovenske etnološke, s tem pa najprej izzival študente 4. letnika etnologije in kulturne antropologije. V drugačnih okoliščinah, če bi to bil le en članek in ne akcija, bi to pisanje šlo verjetno mimo nas. Ker pa je bil to članek iz niza mnogih, v več mesecev trajajoči akciji, ki je v svojem naslovu nosila promocijo Slovenije in ohranitev kulturne dediščine, smo študentje svoje nestrinjanje s potekom akcije iz fakultetnih predavalnic prenesli v odmev na uvodni članek. S kolegico Bojano Rogina sva naslovili odgovor z "Iz kraljeve palače pod slovenski kozolec" in tako odprli sila zanimivo, do končne postavitve kozolcev v juniju trajajočo debato o slovenskih kozolcih.

Najbolj sporni so nam od vsega začetka bili kraj in potek ter komu je bila akcija sploh namenjena. Že po naslovu sodeč - "Kozolec za princa Charlesa" - in po izjavah nosilcev je bila akcija namenjena predvsem prestolonasledniku Charlesu, ki se "...ukvarja z arhitekturo in etnologijo, zanima pa ga tudi kmetijstvo", in ki na svojem posestvu od konca julija dalje že lahko suši seno na kozolcu. Akcija oziroma drugi kozolec je bil namenjen tudi obiskovalcem v glasbenem vrtu oxfordskega muzeja Pitt Rivers. Po besedah nosilcev akcije je že lani zbudil izjemno pozornost "...prvi kozolec iz Slovenije, ki so si ga Angleži lahko en dan ogledovali v središču Londona... in potem dva meseca na modnem oddelku slovite trgovine Liberty". Akcija Nedeljskega dnevnika pa naj bi tudi promovirala Slovenijo in ohranjala njeno kulturno dediščino.

Kozolci so tako postavljeni, pozornost medijev pritegnjena, samo po sebi pa se postavlja vprašanje, kaj so s postavitvijo na posestvu angleškega plemenitaša in v glasbenem vrtu muzeja v Oxfordu pridobili Slovenija in slovenski kozolci. Promocija Slovenije naj ne bi temeljila na dopovedovanju, da Slovenija ni Slovaška, čeprav s Slovaki delimo marsikaj: že samo ime v slovaščini, barve v zastavi, kot tudi kozolce, v dokaz skupnim slovanskim korenem in podobni usodi.

S podobnimi neizvirnimi promocijami delamo Sloveniji bolj medvedjo uslugo. Dva kozolca na angleških tleh sicer res nista osiromašila slovenske pokrajine, ostaja pa dejstvo, da se akcija še ni lotila temeljnega - k čemur jo navaja že njeno ime - ohranjanja kulturne dediščine na Slovenskem, česar, kot trdijo nosilci akcije, ne omogoča restriktivna spomeniškovarstvena zakonodaja in pomanjkanje volje v spomeniškovarstvenih ustanovah.

Potemtakem, se sprašujem, kdo promovira koga v tej akciji, saj je poln kozolec sam sebi najboljša promocija? Če so že hoteli v promocijo Slovenije in njene kulturne dediščine vključiti princa Charlesa, smo predlagali, da bi naj ga za stroške postavitve kozolca na njegovem posestvu raje povabili v Slovenijo. Zagotovo bi ga spremljala armada novinarjev in promociji Slovenije v svetovnih medijih bi bilo zadoščeno.

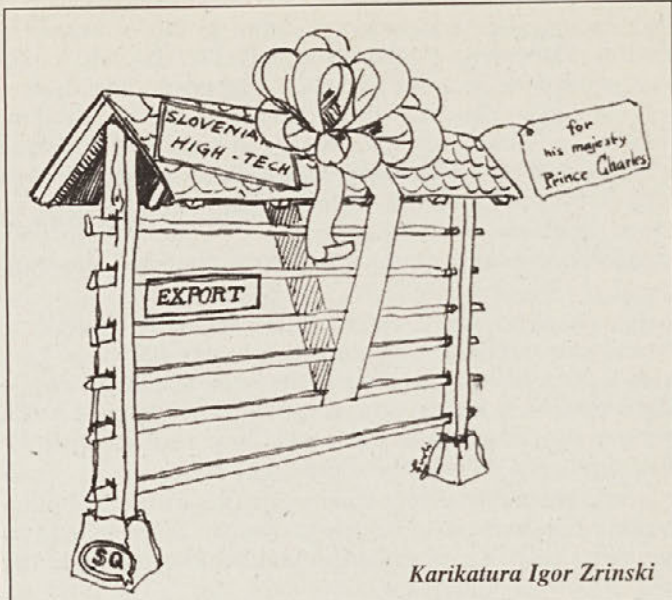
Veliko prahu med nosilci akcije je dvignil naslednji stavek v najinem drugem in zadnjem odgovoru: "Kozolec, ki ne služi svoji prvotni namembnosti (hranjenje pridelkov in orodja), turistični ali kateri drugi dejavnosti ali pa ni spomeniško zaščiten, je nesmiselno ohranjevati, četudi se znajde na skladovnici drv."

In bil napačno interpretiran. Neizogibno namreč je, da smo že izgubili, in še bomo, številne izjemne dosežke materialne kulture, saj ne moremo ohranjevati vseh njenih primerkov. Nekatere kozolce bo ohranila stroka v obliki zaščitene spomenikov kulturne dediščine, muzejev na prostem ali "in situ", nekatere bo, tudi z ugodnejšo davčno zakonodajo, ohranjal kmet in jih obnavljal svojim potrebam ustrezno. Za nekatere zanimanja pač ne bo in naravna selekcija bo opravila svoje. In v tem ni prav nič slabega.

Ohranili se bosta njegova oblika in namembnost, kar pomeni, da sta tako popolni, da ustrezata tudi današnjemu načinu gospodarjenja.

Spreminjajo se predvsem materiali. Res je, da so lesene stebre v glavnem zamenjali betonski in da leseni stebri že dolgo stojijo na kamnitem ali betonskem podstavku. Toda v času, v katerem so naravne zaloge še kako dragocene, bi lahko uporabili nove zamisli, kako gradnjo kozolca prilagoditi novim časom in naravovarstvenim zahtevam 20. stoletja.

Pozitivni naboj akcije naj se ne bi ustavil zgolj na horuk selitvah kozolcev in polemikah v slovenskem časopisu, temveč se naj preusmeri v skupno dolgoročno reševanje ciljev, ki so bili v akciji sicer zastavljeni, a, žal, še nenačeti: sprejem ustrezne davčne in spomeniškovarstvene zakonodaje, ki naj bi pomagala z nasveti, materialom in denarjem, vzgoja nadaljnega rodu tesarjev, iskanje novih funkcij artefaktov tradicionalnega kmetijstva. Kozolci, kot tudi drugi dosežki ljudskega stavbarstva, pač niso samo stvar kmetov, etnologov in arhitektov, temveč širše kulturovarstvene zavesti.

Karikatura Igor Zrinski

Bojan Baskar

UDK 39 : 572.026

MISTERIOZNA ETNOGRAFIJA

Dovolite mi, da kot outsider in nepovabljen (ne pa tudi neizžvan) brez sovražnih namenov povem nekaj svojih misli o vprašanih, ki zadnje čase tarejo vašo skupnost. Rajko Muršič v zapisu "O razmerju med etnologijo in kulturno antropologijo ter predvsem o teoriji v etnologiji: žolčno provokativni esej za enkratno uporabo"¹⁾ uporabi sibilsko oznako "spor oddelkov" (ne več "spor fakultet").²⁾ Gre za spor med oddelki kakšne fakultete (ali več fakultet) ali gre za spor na kakšnem oddelku samem?

Etnologi, kolikor jih poznam, niso vsi prepričani, da se enaši etnologiji obeta sijajna prihodnost. Rajko Muršič v že omenjenem članku sklene s črnogledno napovedjo, da "homo po asfaltu še naprej hodili bos. Ali obuti kvečjemu v izposojene opanke."³⁾ Iz konteksta, v katerem je napoved dana, si jo je mogoče razlagati vsaj na dva načina:

1) da bo etnološka skupnost v vsakem primeru ostala bosa (in bo nemara le njeno antropologizirajoče krilo nosilo sposojene opanke?);

2) da bodo bos ali v sposojenih opankah hodili po asfaltni cesti samo tisti etnologi, ki bodo ostali gluhi za izziv antropologije.

V zadnji instanci me je k temu zapisu pripravila okoliščina, da se zdajšnje zagate nacionalne etnologije artikularajo na straneh *Glasnika SED* predvsem kot pretresanje razmerij oziroma meja med etnografijo, etnologijo in antropologijo. Ta preokupacija je lahko epistemološka, in kot epistemološka preokupacija je to tudi moja preokupacija. O teh vprašanih sem tudi sam pisal in prav kot posledica tega pisanja se je moje ime začelo pojavljati na straneh vašega cenjenega *Glasnika*.

Pretresanje omenjenih razmerij seveda ni zmeraj epistemološko. Zaradi tega je tudi mogoče izkoristiti

priložnost in navreči, da je razmejevanje sosednjih ved tipično slovenska vrtičkarska strast (vrojena slovenskemu vrtičkarskemu značaju, pravi Muršič v članku). Prav gotovo: če ves čas le razpravljamo o mejah med vedami, o njihovih pristojnostih in o njihovih pravih imenih, nam zmanjka časa za razvijanje teh ved. Natalija Vrečer zato zaklinja čase, ko bomo ... v slovenski etnologiji ... in kulturni antropologiji "lahko nekega dne razpravo o teh dveh oz. eni vedi že zaključili in se raje posvetili sadovom teh dveh znanstvenih ved, se pravi le raziskavam".⁴⁾ Vzklik je v zdajšnjem ozračju razumljiv, toda vede ni mogoče plodno razvijati, če njena epistemološka vprašanja enkrat za vselej naženemo v kot.

Preden grem naprej, naj še dodam, da se ne morem docela strinjati s tole Muršičevo trditvijo: "Problem slovenske etnologije pa je v tem, da je edini vrtiček, ki ji ga priznavajo ostale stroke kot njenega, prav 'gartle' tradicionalne 'ljudske' kulture...".⁵⁾ Veda, ki ji pripadam po institucionalni delitvi akademskega dela, vsaj na mojem "delovnem mestu" zagotovo ne gleda na nacionalno etnologijo zviška in še bolj zagotovo ne vidi njenega predmeta omejenega na tradicionalno "ljudsko" kulturo. Gotovo pa je res, da je ugled vsake vede najprej odvisen od solidnosti njenih rezultatov in šele nato od dojemljivosti drugih ved za njene rezultate. Nekoliko sem tudi zadržan do pejorativnih konotacij, ki jih je nasploh deležen pojem vrtičkarstva. Prav etnologi bi morali po mojem povrniti metafori vrtičkarstva ugled, saj se s to prijetno trivialno dejavnostjo privilegirano srečujejo in zato tudi lahko vedo, da svet vrtičkarjev navadno ni zaplankan svet, temveč inovativen svet eksperimentalnega brkljanja. Kateri so bili tisti modernizmi, ki so med Slovenci tako uspešno očrnilo njihovo sicer tako priljubljeno dejavnost?

O razmerjih med etnografijo, etnologijo in antropologijo se tu nisem namenil posebej razpravljati. Zazdela se mi je, da bi že skoraj moral povedati kakšno besedo sebi v bran

1) *Glasnik SED*, 34/1994, št. 1-2, str. 10-16.

2) *Glasnik SED*, 34/1994, št. 1-2, str. 14.

3) *Glasnik SED*, 34/1994, št. 1-2, str. 16.

4) Vrečer Natalija, *Etnološki versus antropološki pristop*. V: *Glasnik SED*, 34/1994, št. 1-2, str. 17.

5) Muršič Rajko, *O razmerju med etnologijo in kulturno antropologijo ter predvsem o teoriji v etnologiji*. V: *Glasnik SED*, 34/1994, št. 1-2, str. 10.